

Losinij ostrov – národní park na dohled z Kremlu

Naděžda Gutzerová

Národní park Losinij ostrov (Losí ostrov) se nachází na severovýchodním okraji Moskvy, která se díky tomu řadí k několika málo evropským hlavním městům, která mají na svém správním území národní park. Jeho jihozápadní okraj leží pouhých 8 km od Kremlu. Poloha parku samozřejmě předurčuje problémy, s nimiž se ochrana přírody musí potýkat, a přestože chrání cenné biotopy a druhy, jeho budoucnost nemusí být růžová.

Národní parky jako velkoplošná chráněná území začaly v Rusku vznikat až za perestrojky v 80. letech 20. století. Do té doby existovaly v tehdejším Sovětském svazu pouze dvě dosud existující kategorie chráněných území: *zapovednik* a *zakaznik*. Losinij ostrov byl založen v roce 1983 jako státní přírodní národní park a o deset let později byl vyhlášen národním parkem. Nejstarší národní park v Ruské federaci, Sočinskij národní park ležící na Kavkaze, zřídili jen o tři měsíce dříve.

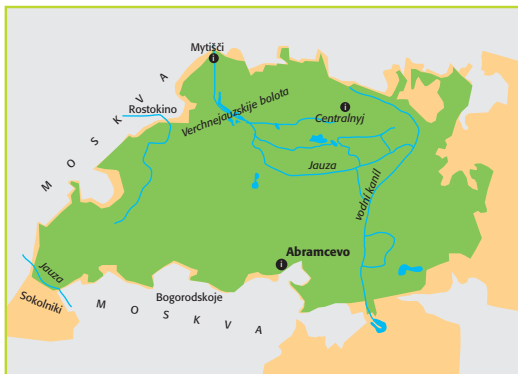
Celková rozloha národního parku Losí ostrov dosahuje 129 km², zatímco ochranné pásmo se rozprostírá na 67 km². Jedná se o rozsáhlé zalesněné území, které na mapách působí dojmem zeleného, 22 km dlouhého klínu vraženého do velkoměstské aglomerace. Přesto však v něm najdeme jen málo narušenou přírodu. Součástí parku se stal i známý moskevský lesopark Sokolniki, kam se dá pohodlně dostat metrem nebo vlakem. Vnější moskevský silniční okruh (MKAD) rozděluje Losinij ostrov na dvě části. Aby nedocházelo ke srážkám aut se zvířaty, z obou stran jej lemují ploty.

Historie začíná carskou honitbou

Místní příroda vděčí za svou zachovalost ruským carům, kteří toto území využívali

Lesy v severní části národního parku pocházejí většinou z výsadby. Jedná se o plochy, které byly odlesněny během 2. světové války a posléze opět zalesněny.

jako honitbu. Ivan IV. Hrozný sem rád zajížděl na lov medvědů nebo sokolnic. První písemná zmínka o používání jména Losinij ostrov pro lovecký revír panovníka pochází z roku 1710. Tehdy již ale nebyl téměř využíván, protože Petr I. založil Petrohrad a přestěhoval tam i své sídlo.

V roce 1842 zde bylo založeno jedno z prvních lesních hospodářství v Rusku, kde se začaly při pěstování lesa používat moderní metody. Koncem 19. století bylo území poprvé zpřístupněno veřejnosti. Ani změna politického režimu pro roce 1917 nepřinesla obrát k horšímu, protože na Losím ostrově bylo zakázáno kácet stromy. Bohužel během 2. světové války území utrpělo velké škody. Vedle kácení a pasení dobytka se po okrajích zakládaly četné zahrádky a zahrady, které většinou přetrvávají dodnes.

Lesy, lesy, lesy a mokřady

Nejzachovalejší lesy se nacházejí v centrální části parku, kde převládají smíšené smrko-lipové a smrko-březové porosty, které na zamokřených stanovištích nahrazují březové lesy. Ty se také nejčastěji vyskytují v okrajových částech parku, na místech silně ovlivněných lidskou činností. Ve východní a jižní části se vyskytují ještě borové lesy. Zvláště cenná je Aleksejevská rošča, přibližně 250 let starý borový les o rozloze 103 hektarů. Poblíž roste Dubová rošča, asi 230 let stará doubrava.

Především v severozápadní části parku se rozkládají rozsáhlé Hornojauzské mokřady, které vznikly v nivě řeky Jauzy. Ta v parku pramení a ústí do řeky Moskvy nedaleko Kremlu. Znovu se v nich objevil stulík žlutý a leknín bílý, běžně se zde vyskytují mokřadní druhy jako ďáblík bahenní, vodanka žabí (*Hydrocharis morsus-ranae*) nebo rozpuk jizlivý (*Cicuta virosa*). Jižně od vesnice Centralnyj se nacházejí rozsáhlá rašeliniště. Na mokřady navazují podmáčené louky, zajímavé výskytem některých vstavačovitých.

Přesný počet druhů cévnatých rostlin na území parku není znám, ale odhaduje se asi na 600 taxonů. Mezi nimi převažují především lesní druhy a většinou se jedná o ty běžně rozšířené. Z druhů zařazených do Čer-

veného seznamu ohrožených druhů Ruské federace se zde vyskytuje pouze nedávno potvrzený střevočik pantoflíček a houba psívka obecná (*Mutinus caninus*).

Ostrov jako útočiště původní zvěře

Fauna národního parku je poměrně bohatá, protože se tu setkávají jak druhy tajgy, tak listnatých lesů, ale i druhy lesostepí a stepí. Chráněné území osidluje 280 druhů obratlovců, z toho nejpočetnější jsou ptáci s 200 druhy a savci se 45 druhy. Z tajgových druhů je třeba na prvním místě jmenovat erbovní zvíře parku, losa. Podle sčítání z března 2012 zde žije populace čítající 40 jedinců. Do národního parku jsou také umísťováni losi, kteří musejí být odchyceni na jiných místech v okolí, kde by mohli být ohroženi. Hornojauzské mokřady jsou především rájem ptáků, ale i místem výskytu vzácného hmyzožravce vychuchola povolžského (*Desmana moschata*), který je zařazen do Červeného seznamu ohrožených druhů Ruské federace. Ze savců zapsaných na červeném seznamu se v národním parku vyskytuje osm druhů netopýrů a plch velký (*Glis glis*).

Z 200 známých druhů ptáků jich 139 na území národního parku hnízdí. Národní park zůstává jediným hnízdištěm poštolky rudonohé (*Falco vespertinus*) v celé Moskevské oblasti. Mezi druhy, které již na území národního vymizely, patří tetřev hlušec, výr velký nebo čáp černý.

Na území parku fungují dvě biologické stanice, Ptíčíj sad (Ptáčí školka) a Losí biostanice. První je zaměřena na záchranu hendikepovaných zvířat, mezi kterými převažují ptáci. Stanice je velmi populární a z celé

Moskvy sem jsou přivážena nalezená poraněná zvířata. Druhá stanice se věnuje chovu erbovního zvířete parku, losa. Obě jsou přístupné veřejnosti, ale návštěvu je potřeba domluvit si předem.

Soužití megapolis a přírody není jednoduché

Území národního parku je oblíbeným místem pro trávení volného času obyvatel Moskvy. Správa národního parku provozuje pro návštěvníky řadu návštěvnických center a pořádá různé akce pro dospělé i děti. Práci s dětmi se věnují dvě dětská ekologická střediska. Jedním je středisko Krasnaja sosna (Červená borovice), které se nachází na západním okraji parku v blízkosti parku Sokolniki. V Sokolnikách působí také Stanice mladých přírodovědců, která sice nepatří pod správu národního parku, ale úzce s ní spolupracuje. Na severním okraji parku, na okraji města Koroljov, známého především jako sídlo hlavní konstrukční kanceláře sovětských vesmírných raket, pracuje Dětské ekologické středisko. Nabízí jak jednorázové programy pro dětské skupiny, tak i celoroční činnost v kroužcích a letní pobyty.

Na jižním okraji u obce Abramcevo se nachází stejnojmenné návštěvnické středisko, které nabízí expozici *Svět zvířat* a také komentované exkurze pro organizované skupiny. V bývalé chatě jednoho z přededů Nejvyššího sovětu SSSR se nachází expozice věnovaná dějinám lovu v Rusku. Další dvě informační centra se zaměřují především na ruské tradice a regionální historii, konkrétně na zvyky související s pitím čaje, a na život na venkově v 19. a 20. století. Na individuální návštěvy nejsou ve

Na severozápadním okraji se nacházejí rozsáhlé Hornojauzské mokřady doprovázející řeku Jauzu, která na území národního parku pramení.

střediscích zvyklí, protože k ruské povaze patří být organizován.

Západní část národního parku, ale i severní část v sousedství měst Mytišči a Koroljov je pod velkým tlakem. Park v těchto částech sousedí s hustě obydlenými městskými částmi, kde lidé často žijí v malých sídlištních bytech, a tak za pěkného počasí často navštěvují blízké lesy. Bohužel však nezůstává jen u procházek nebo běhání po cestičkách. Rusové velmi rádi dělají pikniky a rozdělávají ohně, což je na území národního parku zakázáno, a většinou také nemají ve zvyku si nosit své odpadky domů.

Území parku je samozřejmě rozděleno do zón. Okrajové části jsou zařazeny do rekreační zóny, která tvoří 28,5 % z jeho rozlohy. Výukovo-exkurzní zóna zabírá 29,7 % rozlohy a její název dobře vypovídá o jejím účelu. Nejrozsáhlejší je zóna zvláštní ochrany, zaujímající 41 % plochy parku. Správa parku má svou stráž – tzv. inspektory a lesní stráž. Inspektori se zabývají odstraňováním nelegálních ohnišť, pokutováním neukázných řidičů, kteří nerespektují zákazy vjezdu, a obecně dohledem nad dodržováním zákonů nejen veřejností, ale i podniky, které se na území parku také nacházejí. Lesní stráž se věnuje odlovu toulavých psů, protipožární ochraně a koncem roku i hlídáním výsadb jehličnanů.

Do budoucna lze počítat s tím, že tlak na národní park bude stále větší. Moskva se velmi rychle rozrůstá, pozemky navazující na národní park jsou rychle zastavovány a uvažuje se o výstavbě třetího městského silničního okruhu, který by mohl procházet východní částí parku. Hrozí tak, že Losí ostrov bohužel dostojí svému jménu a stane se skutečným ostrovem v moři dvanáctimilionové aglomerace jménem Moskva.

*Foto Naděžda Gutzerová
Autorka je botanička, externě
spolupracuje s AOPK ČR*

MKAD – silniční okruh rozděluje národní park na dvě poloviny. Další plánovaný silniční okruh by národní park lemoval na jeho severovýchodní hranici.

Pro svůj jemný kožíšek byl vychuchol povolžský v Rusku téměř vyhuben. Dnes je loven introdukovaným norkem americkým.

SUMMARY

Gutzerová N.: The Losiny Ostrov – A National Park within the Sight of the Kremlin

In Russia, National Parks (NPs) began to be established not before in the 1980s. The Losiny Ostrov (literally the Moose Island) situated on the Moscow's north-eastern outskirts is the second oldest NP in the Russian Federation. It was declared on the land which since ancient time served as the hunting area of Russian tsars and is located only eight kilometres from the Kremlin. The most of the NP is covered by forests; the Alekseevskaya Roshcha Forest, a 250-year-old pine growth in southern part, is particularly valuable. On the NP's north-western edge, there are extensive Upper Yauza River Wetlands, while south of the village of Centralny, remarkable peat-bogs have been preserved.

The NP's Administration runs some visitor centres which present also region's history as well as some national cultural traditions. Contrary to European NPs, they do not serve for individual visitors and the visit has to be agreed in advance. The Ptichy Sad (Bird Kindergarten), where injured animals are treated, and the Moose Biological Station are the most visited among them: at the latter, moose, in Europe called elks (*Alces alces*) are kept. At present, the NP is inhabited by approx. 40 moose and the individuals which have to be captured on the Moscow's territory are transferred to the NP. The Losiny Ostrov NP has been under strong human pressure, particularly by tourism or by developing the Moscow's building-up area which has reached its boundaries. Nevertheless, the most serious threat to the NP is building another Moscow Ring Road, a multi-lane dual carriageway which shall fully isolate the NP and shall inhibit wild animal dispersal and migration.